

מאה ה-17 ומאה ה-18 יש יחסים חדשים בין היהודים לגויים

מה היו הגורמים החיצוניים ליהודי מערב אירופה שהגויים אהבו אותם?

היהודים מסתכלים על היהודים בעין טוב בגלל כסף.

(1) Mercantilism-הארצות עם סמכות מרכזית חזקה, היו זקוקים לאנשים שישתתפו בMercantilism, במיוחד האנשים עם כסף. ליהודים

היה הרבה כסף, כי היה אסור להם להיות בעלי אדמה. בגלל שלא היה להם אדמה היהודים הלכו מארץ לארץ ומכרו דברים שונים.

היהודים הביאו כסף לארצם. ליהודים גם היו יחסים בינלאומיים, כי הם הלכו מארץ לארץ.

(2) Capitalism-היהודים הלוו כסף.

באנגליה ובהולנד היה לגויים סבלנות ליהודים יוצא מן הכלל. הם קראו ליהודים כאלו "hof juden"-court jews (לדוגמא: Rothchild and

Oppenheim). היהודים נגרשו מאנגליה. מנשה בן ישראל (יהודי) שלח מכתב לOliver Cromwell, ובמכתב בקש ממנו לתת רשות

ליהודים לחזור לאנגליה. מנשה בן ישראל טען לOliver Cromwell שכל ארץ שיש בה יהודים, יש לה מצב כלכלי טוב. היהודים

משלמים מסים טובים לכלכה, אז כדאי לו לקחת אותם. מנשה גם כן טען שהPuritans חושבים שהיהודים חייבים להיות בכל

העולם כדי שישו יחזור, אז כדאי לו לתת ליהודים רשות להיות לארצות הברית.

(2) תנועת ההשכלה התחילה באנגליה במהפכת המדע

(א) היו כמה פילוסופים שטענו כמה דברים במהפכת המדע:

(1) Newton-העולם נבנה ומתנהג לפי חוקי הטבע

(2) Locke and Toland-אנשים גם כן מתנהגים לפי חוקי הטבע ורציונליזם=הגיון. לפי Locke ה' ברא את האדם עם "Tabula Rasa"-blank

slate. הטבע לא נותן צורה לאיש, אלא האטמוספירה נותן לאדם צורה ואישיות.

*הפילוסופים האלו היו מאד מעוניינים ביהודים, כי בתקופה הזאת היהודים היו המועט היחיד באירופה.

(ב) מאנגליה ההשכלה הלכה לצרפת וגרמניה-Montesqueiu, and Diderot (encyclopedia), Voltaire.

היחסים בין הפילוסופים הצרפתיים ליהודים:

(א) Voltaire-הוא היה אנטישמי. הוא גם שנא את הכנסייה. הוא אמר שהיהודים הם עצלנים, לא נותנים כלום לתרבות, והם שונאים את

הגויים. הוא אומר שיש כמה יהודים יוצאים מהכלל, ולכן זה לא כדאי לשרוף את היהודים. יש אנשים שטוענים שVoltaire רק מקיף

את היהדות בגלל שהוא כבר מקיף את הנצרות והכנסייה. Hertsberg (NYU professor) אומר שלא רק שVoltaire היה אנטישמי, אלא

שהוא הכניס את הענין של אנטישמיות גזענית (Racial).

משה מנדלסון-הוא היה יהודי גרמני. הוא למד אצל רבי ולא הלך לאוניברסיטה. הוא היה Auto-didact, ולמד לעצמו דברי חול כמו

פילוסופיה. הוא נולד Desau ועבר לגור בברלין, העיר הבירה של פרוסיה. למרות שליהודי רגיל היה אסור לגור בפרוסיה, משה

מנדלסון היה עשיר וגבור ולכן כל הגויים אהבו וידעו אותו.

משה מנדלסון כפילוסוף-הוא קבל את השם "Socrates היהודי" והוא נצח בתחרות של פילוסופיה נגד Emmanuel Kant. לפני שהוא היה

פילוסוף יהודי, הוא היה סתם פילוסוף.

(1) Lessing-הוא הכיר ואהב את משה מנדלסון כידיד קרוב ובן אדם, כי משה מנדלסון האמין ברעיונות ההשכלה. הוא כתב הצגה שנקרא

"נתן החכם"-Nathan Der Weise. ההצגה היתה על יהודי שלקח יתומה נוצרית, אבל הוא לא גדל אותה כיהודי או כנוצרי, אלא

לפי ההשכלה. זה היה מאד אמיץ בעיני אנשי אירופה שאוהבים את הרעיונות של השכלה, חוקי הטבע, ושכולם שוים. בהצגה הוא

הדגיש את הרעיונות: קיום ה', אנושיות, ורציונליזם-Rationalism.

מנדלסון גם כתב Herder-גוי גרמני. מנדלסון כתב לו "Moses der mensch, schreibt zu Herder der mensch"-משה הוא בן אדם ואתו דבר

Herder הוא בן אדם. אנחנו כולנו בני אדם שמאמינים בפילוסופיה, וזה לא חשוב שאני יהודי ושאתה נוצרי.

Christian Wilhem Dohm-הוא טען שאם נותנים ליהודים אזרחות, זה לא יהיה בעיה בשבילנו, כי "The Jew is more a man than a Jew"-

היהודי חושב על עצמו כבן אדם ואחר כך כיהודי. גם יהודי יכול להיות רציונלי, אבל הוא חייב לשנות. מנדלסון הוא סמל ליהודי

ששנה את עצמו ונהפך לרציונלי.

(ב) משה מנדלסון כמשכיל-הוא היה אב ההשכלה. מנדלסון היה יהודי דתי עד יום מותו. למרות כן התנועה שהוא יצר גרם לרפורמה

ולהרבה אנשים להתנצר.

מנדלסון האמין בשגויים ליהודים, במיוחד בחנוך. הבנות לא קבלו חנוך ומנדלסון חשב שזה צריך לשנות. הוא גם לא אהב שהיהודים

לומדים רק גמרא והלכה ולא למודי חול. היהודים חייב ללמוד לדבר בגרמנית.

"הבבאור"-זה היה תרגום של התורה בגרמנית שמנדלסון כתב, אבל האותיות היו באידיש, כי הם רצו שהיהודים יסתכלו על זה ולא יגידו

שזה טפל בגלל שזה בגרמנית. הוא רצה שהיהודים ילמדו יותר תורה ופחות גמרא-שיחזרו לתורה. הוא גם רצה שיפסיקו לדבר באידיש וילמדו גרמנית. המבנה של הספר היה צד אחד בעברית וצד אחד בגרמנית ופירוש מתחת.

ג) אתגר (Challenge) של לוטר-משה מנדלסון טען שאין שניים בין יהודים לגויים ושכולם שווים. נוצרי אחד בשם לוטר כתב מכתב למנדלסון, ובתוך המכתב הוא שאל את מנדלסון, אם כולם שווים למה מנדלסון לא מתנצר? מנדלסון ענה שנצרות זה רק ענף של יהדות והמשתף ביניהם יותר חשוב ממה ששונה. הוא לא ענה על השאלה, ולכן בקשו ממנו תשובה יותר חזקה. בספרו ירושלים (ספר על פילוסופיה והשכלה) הוא ענה על האתגר של לוטר. הוא כותב שהיהודים והנוצרים מאמינים בתנ"ך, אבל ליהודים יש גם מצוות (Divine legislation) והלכה. לפי מנדלסון ה' נתן לנו מצוות כדי לאחד את העם וכדי שנוכל להגיע למדרגה של שמחה (National felicity). תשובת מנדלסון היתה חלשה. המצרים טענו שאחרי התגלות ישו וכתובת ברית החדשה בטלו את המצוות. הם גם טענו: למה לא נוכל לשמות עלידי למוד פילוסופיה?!

ד) מנדלסון ויחוסו להלכה-הוא היה שומר מצוות ודתי עד יום מותו. היה מדינה שהמלך שלה אמר שרק מותר לקבור את המת אחרי שבוע (היו מקרים שאמרו ששמעו קולות כשקברו אנשים) כי אולי הגוף לא מת. מצד היהודי חייבים לקבור את המת מיד. הוא הסכים עם המלך והביא את ההוכחה שלו מהלכה בגמרא. איש בשם יעקב עמנון כתב למנדלסון וגער בו, שהרי הוא השיב מדע מעל הלכה. (מנדלסון התנגד לכת הרבנים וכח של חרם זה גרם לפיזור של הקהילה היהודית)

ה) תלמידי מנדלסון:

נפתלי הרץ וסלי-הוא עזר למנדלסון לתרגם את התורה לגרמנית. הוא כתב את הספר דברי שלום ואמת. (הרבנים אמרו שזה דברי שוא-look at the italicized letters) הוא כתב את הספר הזה כתגובה ל"Edict of Tolérance" ("Toleranz Patent") של יוסף השני. יוסף השני עמד את היהודים ללמד גרמנית ולהשתמש בה. הוא אמר שהם ילמדו למודי חול בבית ספר של גויים. יוסף השני נתן רשות ליהודים לעסוק בהרבה מקצועות פעילות (Useful professions). הוא רצה שהיהודים יהפכו להיות אזרחים פעילים בגרמניה. הוא גם שם כמה הגבלות על היהודים-צריכים רשות להתחתן. הוא תנן זכויות רק ליוצאים מהכלל. הוא באמת היה אנטישמי ורצה שהיהודים יתנצרו בסוף-דרך זכויות ואהבה. בדברי שלום ואמת וסלי נתן שבח ליוסף השני-שהוא רוצה לשחרר את יהודים מהגטו ושהוא אוהב את היהודים.

הוא כתב שיש שתי תורות בעולם: תורת האדם ותורת ה'. וסלי טען שצריכים ללמד את תורת האדם קודם, כי אדם חייב להיות בן אדם לפני שלומדים תורה. לפי היהדות, התורה שלנו מלמד אותנו איך להתנהג כבן אדם. (Through the fulfillment of the mitzvot you essentially become a better person) יש שנאה עצמית-היהודים (וגם הנוצרים) חושבים שהיהודים חייבים לשנות כי הם פרימיטיביים.

ר' יחזקאל לנדו-הוא ידע שהToleranz Patent היה נגד היהדות.

דוד פרידלנדר-Freieschule-הוא עשה בית ספר בברלין. בבית הספר הזה למדו תנ"ך, למודי חול, וגרמנית. ההדגשה היתה על למודי חול ובסוף לא למדו למודי קודש בכלל.

4) האים ההשכלה הצליחה?

כן ולא

כן-היו עכשיו למודי חול בגרמניה.

א) המאספים-הם היו יהודים שכתבו על ההשכלה. בהתחלה כתבו בעברית, אבל בסוף כתבו רק בגרמנית.

2) לא-היה עזיבת הדת

א) הרבה התבוללות והרבה התנצרות

ב) למרות כל המאמצים של המשכילים הגויים לא קבלו את היהודים כשוים. אפילו היידיים של מנדלסון דחפו את הדת היהדות כדת נחותה.

ג) בסוף לא קבלו רציונליזם וגם היתה אנטישמיות חזקה.

הנשים היהודיות שהתחתנו עם גויים התנצרו גם כן-הנשים היהודיות ישבו בSalons ביחד עם נוצרים במסיבות בברלין. כל בפילוסופים הגויים באו דברו. לנשים אין חנוך יהודי, ולמוד של דברי חול והדתות אחרות, במיוחד נצרות, משכו אותם. הם גרשו מבעליהן היהודים והתחתנו עם נוצרים עשירים. (הם ראו את הגויים היפים והעשירים ורצו אותם)